

דברי חיים

דברי תורה ופרפראות הגדה של פסח

הרה"צ הגאון ר' חיים היילפרין שליט"א

גיליון 333 מורחב

מעלת קדושת חג הפסח

מלוקט מפי סופרים וספרים הקדושים

ליל הסדר

בספר חזקוני פרשת תולדות על הפסוק "בעבור תברכך נפשי" כתב זה לשונו הקדוש "אמר לו יצחק לעשו, בני! הלילה הזה פסח הוא עליונים אומרים שירה ואוצרות טללים נפתחים והברכה חלה מפי המברכים עכ"ל, ובפרקי דר"א איתא שכן אמר רבקה לבנה יעקב.

בספר ויגד משה סימן י"ב אות א' הביא בשם הגה"ק מבעלזא זצ"ל שיש שני לילות בשנה מיוחדים במינם, ליל יום הכיפורים וליל פסח, בליל יום הכיפורים השי"ת משפיע בלב כל איש התעוררות של יראה וכל ישראל מרגישים פחד ורועדים מאימת הדין, כידוע לכל אחד ההרגשה של ליל כל נדרי, ובלילי פסחים השי"ת משפיע התעוררות של אהבה להקב"ה.

בדרשת חתם סופר [ח"ב דף רל"ו ובדף רל"ח] כתב: כהא לחמא עניא די אכלו אבהתנא, תחילה בפסח מצרים שהיה אכילת הקדשים ההוא משביע שלא כדרך הטבע כעין מה שכ' באליהו וילך בכח האכילה ההיא ארבעים יום, וכן החררה שהוציאו מצרים הסתפקו בה שלשים יום [קידושין ל"ח] שהוא מעין בית המקדש שנקרא המקום גם כן בית גדול וקדוש, המועט מחזיק המרובה, עומדים צפופים ומשתחוים רוחים, אשר על כן כל כהן שמגיעו כפול היה שבע [יומא ל"ט]. כן היה בפסח מצרים, אשר ען כן אנו אומרים בליל פסח שהאכילה הקדושה ההיא תהיה כעין לחם עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים,

דברי תורה ופרפראות על ההגדה של פסח מלוקט מפי סופרים וספרים הקדושים

החיי אדם מביא מש"כ תוס' בפסחים צ"ט: בשם הירושלמי שכל האוכל מצה בערב הפסח כאילו בועל ארוסתו בבית חמיו, שיש ז' ברכות קודם אכילת מצה, ו שהם ג' של קידוש, בופה"א של כרפס, אשר גאלנו, בופה"ג דכוס שני, ועל נטילת ידים, כי אכילת מצה תיקון חטא אדם הראשון ששם כ' ויגרש ובתדב"י פ"א כ' מלמד שגירש אותו כאשה, ואכילת מצה מקשר האדם להקב"ה, עוד מביא כי יש סך הכל י"ח ברכות כמו בתפילת עמידה, ז' הנ"ל, מוציא, מצה, מרור, ד' ברכות של בהמ"ז, ב' כוסות אחרונות, ברכת השיר וברכה אחרונה, סך הכל י"ח ברכות, דהיינו שכל ליל הסדר הוא ענין של דע לפני מי אתה עומד ותפילה גדולה להקב"ה.

ענין ד' כוסות מבואר במד"ר ברשאת פרשת וישב למדין מכוס שר המשקים, שיוסף סבל כ"כ משנאת אחיו ואח"כ מכירתו ואח"כ אשת פוטיפר ובבית האסורים, ובלילה א' כשהלם שר המשקים את חלמו התחיל גאולתו, כמו כן בני ישראל סובלים כ"כ בגלות מ"מ בלילה ההוא נדדה שנת המלך, ועי' מהרש" ברכות נ"ד. שכמו שארבעה צריכים להודות כן ענינו של ד' כוסות.

הטעם למה אומרים הא לחמא עניא בלשון ארמי, כתב מהרי"ד מבעלזא זצ"ל עפי"ד הגמ' שבת דף י"ב: כל השואל צרכיו בלשון ארמית אין מלאכי השרת נזקקין לו שאינם מכירים בלשון ארמי, אבל בשביל חולה מותר להתפלל בלשון ארמי כי השכינה למעלה מראשותיו של חולה ואין אנו צריכים לסיוע מן המלאכים, והנה מבואר בזוה"ק [הובא בראש ההגדה בקטע המתחיל פקודא בתר דא לספר בשבחה דיציאת מצרים וכו'] שבשעה שבני ישראל אומרים ההגדה בליל פסח הקב"ה יורד עם כל הפמליא של מעלה ומאזין למה שבני ישראל מספרים, לכן אנו תחילים דוקא בלשון ארמי להורות שאין אנו נזקקין ללשון שמלאכי השרת משתמשים בו אלא כביכול בעצמו שומע הדברים מה שאנו אומרים.

ובזה יש לרמז מה שאמרו חז"ל בפסחים שבשעת אמירת ההלל של בני ישראל בירושלים עיה"ק בזמן שביהמ"ק היה קיים "פקע איגריה" [הגג] מרוב הקולות של אמירת ההלל, וי"ל בדרך רמז דאיתא בזמן שאין בני עושיין רצונו של מקום יש מחיצה של ברזל המפסיק בין ישראל לאביהן שבשמים, ובשעת אמירת ההלל אזי נפקע מחיצה זו כי הקב"ה שומח בשמעו את הסיפור הזה.

כל דכפין ייתי וייכול כל דצריך ייתי ויפסח, כפל הלשון י"ל דכל דכפין קאי על החסרון הגשמי וכל דצריך קאי על חסרון רוחני, אמנם פשטות הלשון קאי על הקרבן פסח, ולכאורה קשה בזמן הזה דאין לנו קרבן פסח איך נימא כל דצריך ייתי ויפסח, ועוד קשה אפילו בזמן שביהמ"ק קיים הלא א"א להזמין לקרבן פסח בלילה שצריך לאכול למנוייו מקודם, אמנם חדה מתרוצצת בחברתה דבזמן שביהמ"ק קיים בודאי אין לומר כל דצריך ייתי ויפסח דהא צריך להיות למנוייו, אמנם בזמן שאין ביהמ"ק קיים אזי ונשלמה פרים שפתינו ע"י הענינים שעושים זכר לפסח באמירת ההגדה ואכילת אפיקומן ושא"ד וע"ז שפיר אפשר להזמין עכשיו, וא"כ מימרא זו מראה שאנחנו בגלות לכן אומרים השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישאל ולא נוכל לומר כל דצריך ייתי ויפסח רק נקדים קודם למנות העניים על הק"פ.

ייתי ויפסח, י"ל בדרך רמז עפי"ד הרה"ק הר"ר ברוך מבעזיבז זצ"ל שאמר על הפסוק ופסח ה' על הפתח כידוע דכל דבר צריך איתערותא דלתתא קודם איתערותא דלעילא דהיינו פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם, והנה במצרים היו במ"ט שערי טומאה ובשפל המצב והקב"ה ריחם עלינו, וזהו הביאור ופסח ה' על ה"פתח" שבדרך כלל צריכים אנחנו לעשות הפתח וכאן ויתר הקב"ה על אותו פתח, וענין זה נתעורר בכל שנה ושנה שהקב"ה משפיע עלינו שפע קדושה אעפ"י שאין אנו ראוים לזה, וזה מה שאומרים כל דצריך ייתי ויפסח, שהקב"ה פוסח גם עכשיו למי שרוצה בכך.

כל דכפין: סח נאכל בחבורה, האדמו"ר מביאלא זצ"ל היה אומר בתענית כ"ג כ' או חברותא או מיתותא צריכים לאחד כדי שיזכה לחיות, וזה כח הקרבן פסח בדמין חי, עוד ראיתי שיש בהקדמה זו ענין בטחון, כי דמין בגימטריא ע"ד בטחו בה' עדי עד, בדמין חי בדמין חי, פסח ב' פעמים ע"ד, קריאת שמע פעמים ע"ד גדולים בשמע אחד, להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות, שלא לשכוח הקב"ה בבוקר ובערב.

השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל, כתב חתם סופר דבאמת יש קפיאדא שלא לעשות מצוה בחינם רק לשלם עבור המצוות שעושה וא"כ כל המשתתף כאורח עם אחרים לכאורה עושה המצוה שלא בשלימות דעושה בחינם, אמנם תוס' כתב בב"ב מ"ד: בד"ה דלא שאף שכותבין בשטרות שמקנה לו ד' אמות בקרקע היינו לעתיד לבוא, וא"כ אומרים להאורח שלעת"ל ישלם לו מה שמקבל עכשיו ממנו ויהיה לו קרקע בא"י וממילא יהיה מלוה באחריות ג"כ.

מה נשתנה הלילה הזה וכו' ענין הקדמה זו להד' קשיות שבאמת יש קשיא כללי למה לילה זו משונה משאר לילות, שבדרך כלל אין מ"ע נוהגין בלילה רק ביום כמו ד' מינים ותק"ש ועוד, וכאן יש מצוות עשה דוקא בלילה, ובגר"א העיר למה כתיב לילה הזה דלילה הוא לשון נקיבה והזה הוא לשון זכר והיה לו לכתוב הלילה הזאת, ובחת"ס כתב דיש בזה רמז דליל פסח היה לילה כיום יאיר כמבואר בזה"ק ויום הוא לשום זכר [זכור את היום הזה], ולכן נקרא לילה הזה בלשון זכר כמו יום.

ובספר צדקת יוסף הוסיף על זה דידוע שאין הקב"ה מייחד שמו על הרעה כמש"כ במדרש על הפסוק ויקרא אלקים לאור יום ולחושך קרא לילה, ולא הזכיר שם אלקים בלילה, אמנם בתורה כתיב ליל שימורים הוא לה' א"כ נזכר שמו של הקב"ה על לילה זו, וע"כ צריכים לומר שלילה זו היא כמו יום ולכן הוזכר שמו ע"ז.

שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה הלילה הזה כולו מצה, החתם סופר מסביר הקושיא שבכל קרבן תודה היו מביאים חמץ מצה, חלק החמץ מורה על הנס הגשמי וחלק המצה על הנס הרוחני, כי בכל נס שניצל האדם יש בו שני ענינים הללו, דהצלה גשמי הוא גם הצלה רוחני, וכאן אנו אוכלים רק מצה המורה על הנס הרוחני ולא על הנס הגשמי, וכן היה בתודה שהביאו עם המילואים ביום הקמת המשכן שהיה רק מצה המורה על תודה רוחני, אמנם כאן יש גם תודה גשמי, ולמה אין אוכלין חמץ ג"כ, ועל זה בא התשובה כי בכל דור ודור חייב אדם לראות א"ע כאילו הוא יצא ממצרים, וזה שייך ברוחניות, וא"כ עיקר ההודאה שאנו אומרים עכשיו הוא דוקא על ההצלה רוחני שאנו מרגישים בלילה הזה.

מגיד, האבני נזר היה אומר שהתרגום של ויגיד הוא ויחוי שהוא מורה על לשון ראייה, שהאמירה והסיפור בליל פסח צריך להיות כ"כ בהתפעלות והתלהבות שלא יהיה רק אמירה בלבד אלא שהבן יראה ויגיש הנסים וגודל הזמן של לילה זו.

"מתחיל בגנות ומסיים בשבח" [פסחים קט"ז], מאי בגנות, רב אמר מתחילת עובדי ע"ז היה אבותינו ושמאל אמר עבדים היינו לפרעה במצרים, ויש להבין בשלמא לרב יש גנות שאבותינו עבדו ע"ז אבל לשמואל מהו הגנות שהיינו עבדים, ותי' הגר"נ קורניצר זצ"ל מקראקא שהמאמין בהשגחת פרטיות יודע שכל הבא עליו אינו אלא מיד ה' כי הוא אמר ויהי, וכמבואר בברכת דף ל"ג שאין הערוד ממית אלא החטא ממית, וכן אומרים בשם הח"ח שמה שאמרו חז"ל בסוף סוטה שבעקבתא דמשיחא פני הדור כפני הכלב, כי כשמכים כלב הוא חושב שהמקל הכה אותו ומתרגז על המקל, אבל האמת הוא שיש בעה"ב המכה, אבל הכלב אינו מרגיש זה, וכן יהיה לעתיד שיחשבו שיש סיבות שונות והאמת אינו כן, וכן היה במצרים שבנ"י חשבו שהם עבדים לפרעה במצרים ושכחו מי הוא המכה, וזה הגנות שכינו חז"ל לו.

החת"ס כ' לבאר שי' הרמב"ם דחמץ בפסח במשהו שנאמר לא יאכל, שיש בזה משום מתחיל בגנות כי הפסוק נאמר במצרים בעוד שהיו דינם כבני נח ולהם אין שיעורים ואפילו במשהו אסור, ולכן אמר זכור את היום אשר יצאת ולא יאכל חמץ הייתם פעם כדין בני נח, ואפילו אם האבות היה להם דין ישראל אבל לא ההמון עם.

עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו וכו' ואילו לא הוציא את אבותינו, קשה למה מתחיל בלשון הנוגע לנו ואח"כ ממשיך בנוגע לאבותינו, וי"ל דידוע הטעם שבנ"י יצאו ממצרים קודם ארבע מאות שנה כי הגלות התחיל מלידת יצחק, והאבות היו ג"כ בגלות, ולכן השתתפו בהגאולה כמבואר בזה"ק וירא ישראל את היד הגדול דא ישראל סבא, ולכן אמר ואילו לא הוציא את אבותינו ממצרים שגם הם היו בכלל הגלות, היינו עדיין משועבדים לפרעה בני' שערי טומאה ר"ל.

עבדים היינו לפרעה במצרים, כדי להבין את מהות הגלות שהיו לישראל במצרים יש לעיין קצת בדברי חז"ל, המצרים הם אומה שפילה ונבזה ובעיקר הם היו ערות הארץ, ובשביל אמירת במה אדע ואח"כ מכירת יוסף הוצרכו לירד למצרים לכפר על החטא, וימרו את חייהם בעבודה קשה, חוץ מעצם העבודה היו חייו של בני ישראל הפקר ששלחו אותם למקום מסוכנים גון להביא להם דובים ואריות [שמ"א פי"א], והעבודה הקשה שהעמיסו על כל אחד היה יותר

מועט המחזיק את המרובה, על כן כל דכפין ייתי ויכול ויהיה די לכל, וגם דירתנו ומקום מושבינו לא יהיה דחוק לכל הבא, כי להיות עתה ביתינו מקום קידוש שמו הגדול וספור נפלאותיו הרי הוא מעין ארץ הקדושה, כי עתידים בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל לקבוע בארץ ישראל, והיינו השתא הכא לשנה הבאה תהיה הבית הזה קבוע בארץ ישראל.

התפארת שלמה במאמריו לשבת הגדול כתב [בד"ה מצות] בכל לילה השי"ת נכנס לנן עדן להשתעשע עם הצדיקים, אך בלילה הזה אינו נכנס לג"ע רק בתוך בני ישראל העושים רצונו במצות הלילה וזהו שאמר בהגה ובמורא גדול זו גילוי שכינה".

המהר"ל מפראג זצ"ל בהגדה דברי נגידים [דף מ"א] כתב זה לשונו נוהגים ללבוש בגד לבן בליל פסח לעבודת הסדר כי גוון לבן הוא גוון פשוט בלי שום הרכבה וזה מורה שהגאולה היתה מצד עולם העליון הנבדל והפשוט בכח אתערותא דלעילא ולא מצד שום עולם המורכב וכדמיון הזה היה הכהן גדול משמש ביום הכיפורים לפני ולפנים בבגדי לבן בשביל שהיה קונה מדריגה העליונה, וליל שימורים הוא כיום הכיפורים בזה הענין וטעם שניהם נסתר.

בספר דברי שמואל מהגה"ק הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג זצ"ל כתב דהמנהג ללבוש הקיטל בשעת הסדר כדי שיצייר לפניו כאילו היה כבר בעולם הבא וראה התחייבות שלו וכמה החסיר בעבודת השי"ת, ונתנו לו הברירה לשוב ולתקן, בודאי לא יחמץ הזמן ויעשה כל עבודת הלילה בדיקדוק וכהלכה.

אכילת מצה

זה לשון החתם סופר בתשו' החו"מ סימן קצ"ה, מצות עשה של אכילת מצה היא יחידה שנשארת לנו מכל מצות

ממה שכוחו היה יכול לסבול, ואחר כל העבודה לא הלכו לישן בבית רק בשדה לנו, והיה החומר לו לזכר והטיט לכסת, וכל המטרה היה לשבור רוחם ונפשם, שישכחו את אבותיהם אשר עמהם התפארו ויהיה מוטבע בם מהות של עבד, עד כדי כך אשר משה רבינו שבא להם להגיד בשורת הגאולה לא שמעו לו מקוצר רוח כמבואר בתורה"ק, ואחר כל זאת הוצרכו להרוג את כל בן הילוד, והיאוש היה איום ונורא, עד שבא העשר המכות ואז בני התחילו לחכות לזמן הגאולה, וכשבא ליל השימורים ואמרו הלל ונעליהם ברגליהם ומקלותיהם בידיהם הכן ליגאל, והמתינו עד שיתנו להם הרשות לצאת, ואח"כ מתוך שירה חזרה לה' ובהלל והודאה יצאו מצרים, לא הליכה מצרים רק רקידה משם היתה ואמרו הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה, הודו לה' כי טוב, ואוה"ע שואלים מי זאת עולה מן המדבר מתרפקת על דודה, והכינו עצמם לקבלת התורה.

כתב הפרי מגדים סימן תע"ח במש"ז, דמצה יש בה מענינו של המן שאכלו בני ישראל במדבר "והיא חביבה עלינו ומתוקה כמו מן", וכן כתבו בכמה ספרי"ק [קולי יהודא, חודש האביב ועוד].

בארחות חיים ריש סימן תע"ז הביא דאף שבדרך כלל אין לאכול על השובע כמבואר ברמב"ם הלכות זיעות פרק ד' הלכה ט"ו, מ"מ כיון דמבואר בזוהר הקדוש פרשת תצוה דף קפ"ג: דמצה הוא מיכלא דאסוותא [מאכל המרפא חולים] על כן שומר מצוה לא ידע דבר רע.

הגה"ק ממנוקאטש זצ"ל מיישב הסתירה בדברי הזוה"ק שכתב פעם דהוי מיכלא דאסוותא [רפואה] ופעם כתב דהוי מיכלא דמהימנותא [אמונה], דהרבה חולאים באים מחמת הדמיון בלב ובמח [אינירעדיניש ר"ל], ומצה הוא רפואה כנגד זה כי מי שחזק באמונה אין לו חולי הנפש.

סיפור יציאת מצרים

אמירת ההגדה הוא מצות עשה מן התורה ובשור"ע הרב סימן תע"ג סעיף מ"ב כתב דאף אם לא שאל לו הבן יש חיוב דאורייתא לומר ההגדה, ובפרט כשהבן שואל והוא יכול להשיב לו ולהטעים את הדברים, ובמשנה ברורה סו"ס תע"ב כתב שיעורר את הילדים עכ"פ עד לאחר עבדים היינו, ובשל"ה הקדוש מבואר דהזיבורים יש להם כל כך קדושה שאפילו תינוק המינק אצל אמה יהיה ער בשעת הסיפור כי הזיבור קולט בו קדושה ואמונה טהורה.

בספר קב הישר פרק צ'

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים, לכאורה יש להבין הלא המצה אכלו בצאתם מצרים שנשאו הבצק צרורות של שכמם וכמו שאומרים להלן בהגדה מצה זו שאנו אוכלין על שום מה על שלא הספיק בציקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם ממ"ה הקב"ה וגאלם, ולמה כאן כתב שאכלו הלחם עוני עוד בהיותם בארץ מצרים, ועוד יש להבין למה הקדימו מימרא זו בתחילת ההגדה ולא יזה צורך קבעו חז"ל אמירת הא לחמא עניא כאן, ועוד יש להבין מהו השייכות בין מימרא זו למה שמסיים כל דכפין ייתי ויאכל וכו'.

וכתב בהגדה מעשה נסים ביאור הענין שבעל ההגדה תיקן אמירת הא לחמא עניא אחר החורבן שאז ערבה כל שמחה ובני ישראל נעשו משעובדים עוד פעם, והיה קשה להם לשמחה זו מהו איך אפשר לישב ולהרגיש ענין של חירות בשעה שאנחנו בגלות מר, לכן מקדים בעל ההגדה ואומר לנו שגם במצרים היה להם עבודה קשה ועבדו כל כך בפרך עד שלא היה להם שום זמן אפילו לאפות פת לאכלו כראוי ובמצרים אכלו רק מצות כמבואר במדרשי חז"ל, ואעפ"כ כתיב ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' את בני ישראל [שמות ד' ל"א], ומבואר בילקוט הושע [אות תקי"ט] וז"ל את מוצא שאין הגליות מתכנסות אלא בשכר אמונה וכן אתה מוצא שלא נגאלו אבותינו מצרים אלא בזכות האמונה, לכן גם אנחנו בגלות המר אין אנו רשאים להתיימש ואפילו לפי העבודת פרך שבגלות אעפ"כ יש להתחזק באמונה בכל יום שיבא המלך המשיח, נמצא שאכילת מצה מלבד הזכר למה שאכלו בשעת היציאת מצרים יש בו גם זכר להמצות שאכלו בהיותם תחת השיעבוד במצרים, ומוסיף בעל ההגדה סימן לדבר שלא התיימשו מהגאולה שהרי נהגו אחדות ורעות זה בזה כמבואר בתנא דבי אליהו [פרק כ"ג] כשהיו ישראל במצרים נתקבצו כולם באגודה אחת וכתרו ברית יחד שיעשו גמ"ח זה עם זה, והוא סימן של התחזקות כי ידוע בזמן שהאדם מיואש אינו חושב על עצמו ולא חבירו, וכן אנחנו עושים ומכריזים כל דכפין ייתי ויאכל, ומסיים בשכר האמונה לשנה הבאה בארעא דישראל ובני חורין.

רבי אברהם בן הגר"א מפרש למה כ' עבדים "היינו" ולא לעבדים "לקחנו", לרמז על מה שאמרו חז"ל וישמו עליו שרי מסים, שפרעה בעצמו השתתף בעבודתם ושילם להם על זה והם רצו להשתתף בזה בפרט שקיבלו שכר על זה, ולזה הלשון היינו ברצון הסוב.

ואפילו כולנו חכמים וכו' מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים, כ' בספר כרם הצבי דמקור הדברים הוא מיתרו דכ' וישמע יתרו את כל אשר עשה אלקים למה ולישראל עמו וכי הוציא ה' את ישראל מצרים, א"כ היה יתרו יודע הכל בעצמו, ועכ"ז כ' ויספר משה לחותנו, מזה מוכח דאף שיתרו ידע הכל יש מצוה לספר עוד פעם, כי עצם הסיפור מוסיף אמונה והתחזקות.

רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות, וכתבו בספרי"ק להסביר כי אף שיש מצות שכליות, מ"מ כיון שעושים מחמת ציווי השי"ת מקבלים יותר שכר, [עי' רש"י לגבי אכילת דם], והנה עלינו להכיר טובה מצד השכל על מה שעשה הקב"ה לנו ביציאת מצרים, וזה מה שאמר אפילו כולנו חכמים וכו' ומרגישים ומבינים הכל, אפילו הכי "מצוה" עלינו לספר, לא רק מצד השכלי אלא מצד עשיית רצון הבורא ית"ש.

וי"ל דזה ההמשך ברוך המקום ברוך הוא ברוך שנתן תורה לעמו ישראל ברוך הוא, שבאמת מצד הסברה יש לברך את הקב"ה אבל לאחר שקיבלנו התורה הסיפור מצד המצוה ולא רק מצד השכלי.

מעשה ברבי אליעזר וכו' שהיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה, כ' החיד"א כ"ל המרבה לספר כולל כהנים לויים וגרים, דהנה ראב"ע ור"ט היו כהנים ור' יהושע היה לוי ורבי עקיבא היה בן גרים, וי"ל שהחידוש של המעשה שאף שהיה אחרי החורבן – וישבו בבני ברק ולא בירושלים – אעפ"כ לא אבדו האמונה שלהם וספרו בסיפור יצ"מ.

ברוך שנתן תורה לעמו ישראל ברוך הוא, הטעם שמקדימין ברכת התורה קודם לארבעה

בנים, דבאמת קודם נתינת התורה לא היה סיכויים להרשע ולכן מת בשלשת ימי האפילה, אבל לאח"כ יש ענין של המאור שבה מחזירו למוטב, וכן ענין הקרבנות, שוב אפשר לקרב גם הרשע, ולכן מברכין הקב"ה על נתינת התורה, קודם הזכרת הרשע, ועל זה אנו אומרים בהלל כי חלצת נפשי ממות אתהלך לפני ה' בארצות החיים.

בשאלת החכם, מה העדות והחוקים והמשפטים, כ' בשפ"א שהבן שואל למה צריכים לעשות בכל שנה ושנה עוד פעם כל ההזכרות, הלא אנו יודעין כל זה, והתשובה הוא אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן שרצון הבורא שטעם המצוה ישראל בפיו לאחר קיום המצוה, כמו כן ליל התקדש החג הוא המשפיע אמונה לכל השנה.

מה העבודה הזאת לכם, י"ל לפי דברי המהר"ל ועוד שהזמן בעצם הוא זמן חירות אפילו קודם מצרים והראיה מאברהם ששמר את הפסח, והרשע שואל מה העבודה הזאת לכם דבר שקרה לפני זמן רב, אמנם הוא אינו מרגיש שהזמן בעצם הוא זמן חירותינו בכל דור ודור, ויציאת מצרים מעורר אותנו לחירות גמור אצלנו.

הנה מצינו כמה חילוקים בין שאלת חכם לשאלת רשע, בשאלת חכם כ' בתורה והיה כ' "ישאלך" בנך מחר לאמור, וברשע כ' והיה כ' "יאמרו" בניכם, וגם צריך ביאור למה הזכיר מחר בשאלת חכם ולא בשאלת רשע, ועוד בשאלת חכם כ' בנך לשון יחיד, ובשאלת רשע כ' בניכם לשון רבים, ובאלת חכם כ' לאמור ולא בשאלת רשע, וי"ל כי הרשע אינו שואל לאביו לדעת האמת אלא אומר כן לרבים דרך ליצנות, ואינו מעוניין בתשובה, ולכן הוא קורא את זה "עבודה" ועול ושיעבוד לעשות כל הדברים האלה, [עי' באה"ט הל' פסח שלא יאמר אדם כמה טורח עבודה זו בפסח], משא"כ הבן שואל ביחידות לאביו ואינו צריך תשובה מיד אלא "מחר" יכול להיות הלאמור דהיינו התשובה, ויעשה אפילו אם אינו יודע טעם הדבר.

בעבור זה בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך, הרש"ר הירש פי' בשעה שמונחים לפניך פי' אפשר לחנך הבנים רק אם האב בעצמו מקיים מה שהוא אומר לבניו, זה בגימטריא 12 כנגד י"ב מצות הלילה ד' כוסות הרוסת כרפס 2 נט"י מוציא מצה מרור כורך, ולכן א"א לומר ההגדה בראש חודש שאז ציוה הקב"ה מצוות ק"פ ומצות ומרור, כי עם צויים א"א לחנך אלא צ"ל "מונחים לפניך" כפשוטו מצוות מעשיות.

שהקב"ה חישוב את הקץ לעשות כמו שאמר לאברהם אבינו וגו', בהגדה שביל הצבי כ' שהחשבון של ד' מאות שנה מתחיל באברהם אע"פ שהעינוי לא התחיל אצלו מכל מקום הידיעה שבניו יצטרכו להיות בגלות זו בעצמה היה אצל האב"ק כעינוי ממש, והקב"ה חשב וידע מחשבותם כי הוא בוחן כליות ולב, וממילא נתקיים אצל אברהם התחלת הענין של עבדום ועינוי אותם ארבע מאות שנה, וכן מצינו במשה רבינו שכ' ביה חכם ב יקח מצות שכל העם עסקו בביות מצרים והוא עסק בעצמות יוסף, ולכאורה מאי רבותיה הלא משה לא היה מגיע לו ביות מצרים, מ"מ כיון דכ' וירא בסבלותם והרגיש בצערם, הוי כאילו הוא בעצמו עבד שם.

מתחילה עו"ז היה אבותינו, ענין מתחיל בגנות ומסיים בשבח הוא להגיד שכ"א יכול להתחזק באמונה איתא בנתיבות שלום על שאלת רשע דהקפידה הוא שאינו מאמין בגודל קדושת הזמן, וחושב לכם ולא לו שאין הוא בכלל גודל הכח של ליל התקדש החג, ולכן כפר בעיקר, שכ"א צריך להאמין בגודל קדושת הזמן, וזהו ענין מעשה בר"ע וחבריו שהיו מסובין בבני ברק וכו' להורות שאף במצב שלאחר החורבן, וי"א שהיו טמונים במערה אעפ"י כ' התחזקו באמונה.

ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, ס"ת לשון, שלא שינו את לשונם. דצך עדש באחב, ס"ת כבש ע"ז המצרי.

וימת מלך מצרים וגו', איתא בחת"ס שלכן הוצרך פרעה הראשון למות, כי הוא גידל את משה וממילא היה משה צריך להכיר לו טובה, כמו שמצינו אצל המים, ולא היה יכול להביא עליו המכות, לכן הוצרך לבוא פרעה שני, להורות כי אין נס או דבר גדול יוצא ממידות רעות ומושחתות.

ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם, אף שהקב"ה הלך בכבוד ובעצמו, ולא ע"י שליח אבל הנס היה שאפילו מי שהיה צריך למות מאיזה טעם אחר בלילה הזה לא היה מת, שלא יאמרו שגם בבני ישראל מתו.

ר"ג היה אומר כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא יד"ח ואלו הן פסח מצה מרור, וכתבו המפרשים דענינים הם ג' יסודות האמונה א' מציאת ה' והשגחתו ב' שחר ועונש ג'

כתב יראה לומר ההגדה במתינות ולא במהירות ואל יהא דומה עליו כמשה ח"ו, ובזכות זה הקב"ה יפרוש כנפיו תמיד עלינו להציל אותנו מן הסכנה ויעשה לנו נסים ונפלאות, וזוכה להיעשות לו נס כשהוא יהיה במקום סכנה ח"ו עיי"ש.

עיקר הכונה בשעת הסיפור, הוא לידע ולהודיע ולהוודע שהקב"ה אלקי עולם אלקי ישראל המשיגיה והכל יכול, הוא המשדד מערכות השמים כרצונו, ואין כח בשום נברא להרע או להיטיב מבלי השגחתו ית"ש.

ארבע כוסות

בשעת אמירת ההגדה על ארבע כוסות משפיעין מן השמים טובות הרבה לכאן"א, וכמבואר בסנהדרין דף ק"א העיד רשב"א כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם שנאמר ודבר בעתו מה טוב, ורש"י שם כתב כגון שהוא יו"ט ונוטל כוס בידו ואומר עליו דברי הגדה ופסוקים מענינו של יום טוב מביא טובה לעולם, ובספר כף החיים סימן תע"ג אות ע"ג כתב בשם הספר יפ"ל דעל ידי ד' כוסות ניצול מד' מיתות בי"ד אם ח"ו נגזר עליו, כי הם באים לכפר על זה, וכ"כ בעיון יעקב ריש פרק ערבי פסחים.

אפיקומן

בהגדת דברי חיים כתב שהגה"ק מצאנו צ"ל היה אומר שבכל שנה ושנה ערב פסח מקריב אליהו קרבן פסח וצדיקי הדור המה המנויין עליו, ובליל פסח בשעת אכילת אפיקומן מביאי אליהו להנביא לצדיקים מהקרבן פסח שהקריבו, כמבואר בתוס' סוף מסכת מנחות, ואף שאסור לאכול קדשים בחוץ, הוא מביא אתו אוירא דארץ ישראל וירושלים עיר הקודש, ואנו יושבים בא"י ואוכלים מק"פ, זה לא רק ברוחניות אלא בגשמיות "חתיכה של בשר ממש", ומסיים שם דכל המאמין בזה חשוב כאילו גם הוא אכל

תורה מן השמים, פסח מורה על מציאות ה', איך שהקב"ה פסח על הפתח והבחין בין טיפה לטיפה, שזה מראה שאין שום מקרה בעולם הכל נעשה בהשגחתו ית"ש ובחשבון נפלא, מרור שזכר ועונש, בשביל שאברהם אמר במה אדע או בשביל מכירת יוסף וכדומה, מצה על תורה מן השמים כי טבעיות המצה שונה להחמץ אפשר להבין רק עם מאמינים שתורה מן השמים, למה בתוך שיעור מיל אינו מחמץ ומיד אח"כ מחמץ וכל שאר הפרטים.

בארחות חיים ריש סימן תע"ז הביא בשם הקדמונים שטוב ליקח קצת מאפיקומן לישא אצלו בחיקו והוא סגולה להינצל מהגזלנים ולהבריח הקליפות, ובכף החיים שם אות ו' כתב ג"כ כזה והוסיף דידוע שירודי הים כאשר המה ראו סער גדול בים יטילו מן המצה של אפיקומן אשר בחיקם אל הים ויעמוד מזעפן, ובחק יעקב סע"ג כתב שנוהגין לתלותו בבית זה שמירה גדולה בבית, וכן מנהגינו.

אליהו הנביא

באמרי נועם על המועדים לפסח כתב שידוע ומקובל בפי כל אשר בליל פסח נתגלה אליהו לכל ישראל [עיין בהגדת מהר"ל מקור לזה], והוא ע"ד אומרם שעל כן נתגלה אליהו בכל ברית מילה יען שאמר כי עזבו בריתך בני ישראל על כן מוטל עליו לבוא ולרות בעצמו קיום המילה, כמו כן כיון שאליהו עצר טל ומטר שלש שנים, מחוייב הוא בעצמו לבוא בליל פסח אשר אז הוא זמן השפעת הטל כמו שבירך יצחק אבינו את יעקב, ובספר אור פני יצחק מביא ששמע מפי החידושי הרי"ם זצ"ל שהפליג בצדקתו של הנודע ביהודא וסיפר שהנו"ב היה נוהג לאחר שפוך חמתך ללות את אליהו הנביא בכל המדרגות שאצל ביתו כי היה מאמין במאונה שלימה שאליהו הנביא בא לכל ישראל, לכן היה מלווה אותו לחוץ, עוד איתא הר"ת של ולא יתן המשחית לבא אל [בתיכם] ר"ת אליהו.

אמירת הלל

בשולחן ערוך סימן תפ"ז סעיף ד' לענין הלל שקורין בליל פסח בביהמ"ד שכתב שגומרין ההלל בצבור בנעימה, ומקור הדברים במסכת סופרים דההלל בלילי פסחים הוא ענין

מצה זו שאנו אוכלים על שום מה על שלא הספיקו בציקם של אבותינו להחמץ עד שנגלה עליהם מ"ה הקב"ה וגאלם, כתב הבעל התניא שבדרך כלל כל הברואים מקיימים תכליתם בכריאה הדומם עומד במקומו הצומח מצמיח והחי הולך והמדבר עושה מה שהאדם עושה, אבל בזמן שיש גילוי שכינה אזי ההרים רקדו כאלים גבעות כבני צאן הכל נשתנה, ואפילו הבצק שבדרך כלל מגביה עצמו, משנה טבעו מחמת הפחד ונשאר מצה, וזה הביאור עד שנגלה "עליהם" דהיינו על המצב ולכן נשאר מצה ולא חמץ.

בעשר מכות יש יסודות בעקרי אמונה ועבודת השי"ת, ואיך היו מידה נגד מידה, והוא עיקר סיפור יציאת מצרים כמ"ש ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בם, לכן אכתוב כמה רעיונות בעניני אמונה, מלוקט ממדרשי חז"ל וספרים הקדושים בענינים אלו.

דס. [משום שהשליכו את ילדי ישראל לתוך המים], ידוע המדרש שישראל ומצרי שתו ביחד בכוס אחת, למצרי היה דם ולישראל היה מים, ומסביר בספר פחד יצחק שזה בא להורות האמונה שהבורא ית"ש בורא "ומנהיג" לכל הבוראים, וכמאמר הרה"ק ר' אורי מסטרעליסק זצ"ל שאין מספיק להאמין שהקב"ה ברא הכח שמים יכול לכבות האש, אלא צריכים להאמין שבכל רגע ורגע הקב"ה נותן כח למים לכבות האש, ושם הוי"ה מורה על מהוה כל ההויות, [וכן הראה הקב"ה למשה מתוך הסנה שאיינו אוכל כי אין רצונו ית"ש שיתאכל], וזה ראו במכת דם אין שבאותו רגע שהמצרי שותה דם היהודי שותה מים שזה רצונו ית"ש באותו רגע. במכת דם כ' בתורה "ויפן פרעה ויבוא אל ביתו ולא שת לבו גם לזאת", וכ' המשך חכמה שבביתו של פרעה היה מים לשתות, כיון שפרעה גידל את משה בביתו והוציא ממון הרבה להוצאת מחיתו, מנע ממון זה שהמים בבית פרעה לא יפכו לדם, וזה ביאור הכ' ויפן פרעה ויבוא אל ביתו וראה ששם לא נתהפך המים לדם ממילא לא שת לבו גם לזאת.

צפרדע. [משום שלא הניחו בני ישראל לישון בלילה, הביא עליהם הצפרדעים שעשו קולות משונים כמש"כ בחדר משכבך ועל מטתך], איתא בגמ' שחנניה מישאל ועזרי' נשאו ק"ו בעצמן ומה הצפרדעים שלא נצטוו כ' הלכו לתוך כבשן האש לשרוף עצמן עבור כבודו ית"ש אנו עאכו"כ, ופי' המפרשים [בשם רבי יהונתן אייבעשיץ זצ"ל] שאף שהצפרדעים נצטוו לבוא לא"י אבל לא היו מחוייבים לילך לתוך התנור לשרוף עצמן, וגם זה היפוך טבעם שבדרך כלל רוצים להיות אצל המים וכאן הלכו להאש, כך צריך כל יהודי לשרוף עצמו ולבטל תאוותיו עבור קדושת השי"ת וקיום מצותיו.

בספר ברכת פרץ [להגאון הסטייפלער זצ"ל] כ' דמבואר במדרש תנחומא שהיה צפרדע אחת והיו מצרים מכים אותם ומתזת צפרדעים הרבה, והעיר דאף שראו שבכל פעם שמכין את הצפרדע נתרבו הצפרדעים מכל מקום המשיכו להכות, משום שכאשר מידת הכעס משתלט על האדם אינו מרגיש כלום.

כנים. [לפי שמנעו מבני ישראל מרחצאות והיו הכנים מצירים אותם, לקו המצרים בזה], איתא בספר הישר שהחרטומים לא יכלו לעשות כמותו כמבואר בפסוק, כי כישוף א"א לעשות אלא אם עומדים על הארץ ואז היה כנים גבוה ג' אמות ולא יכלו לעמוד על הארץ, כמש"כ כל עפר הארץ היה כנים בכל ארץ מצרים, ולכן לא היו יכולים לעשות כמותו, וזה להורות שכל הכוחות החיצוניים שיש הכל רק לסמות את העיניים, שיהיה הבחירה, וזה שייך רק על הארץ, ולא בשמים, כי הקב"ה הוא אחד יחיד ומיוחד, ואין שום כח מבלעדו.

רבינו יונה באבות פ"ה משנה ד' כ' קבלה בידינו שהכנים היו מצויות גם בארץ גושן אלא שלא ציערו אותם, ולכן לא הוזכר שמכת כנים לא היו אצל בני ישראל, וכן מצינו שיעקב ביקש אל נא תקברני במצרים שלא יתרחשו הכנים תחת גופי, וא"ת שלא היה כנים בגושן, היה אפשר לקבור אותו שם, אלא מאי מבואר שגם שם היו הכנים, והטעם שעשה הקב"ה כן, להכביד לבו של פרעה שאף שבכנים הכירו החרטומים אצבע א', מ"מ כיון שגם אצל בני"י היה כנים ממילא לא יתפעל, וגם שפרקי דר"א פרק י"ט איתא שממכת כנים ואילך בטלה עבודת הלבנים כי לא מצאו עפר נקי, ואם היה בגושן עפר נקי היו מעבידים אותם שם.

ערוב. [שהמצרים היו נוהגים לגרות בהן חיות רעות], כ' והפליתי ביום ההוא את ארץ גושן אשר עמי עומד עליה לבלתי היות שם ערוב למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ ושמתי פדת בין

עמי ובין עמך למחר יהיה האות הזה, וכי הרמב"ן שהחידוש במכת ערוב, שהמכות הראשונות עומדות איננו פלא שיהיה במצרים ולא הגושן, אבל זו מכה משולחת שבטבעם היו צריכות לבוא לגושן, וזה ההבדל בין ישראל לעמים, כמבואר בתורה ומוראכם וחיתכם יהיו על כל חיות הארץ, בזמן שעושים רצונו של מקום הוא עומד למעלה מבהמה וכשעושה מעשה בהמה, החיות אינם מתיראות ממנו, וזה מורה על ביטול הבריאה לעושי רצונו ית"ש, ובחתי"ס כ' שרק בערוב וברד כ' שלא היה בארץ גושן, כי השאר מכות באו על בני מצרים שגרו בארץ גושן, אך בערוב, אפילו לא יזיקו לישראל מ"מ א"א שלא יהא פחד ואימה בראותם דוב שכול ונחשים כקורות בית הבד, וכן בשמעם קולות וברקים ממכת ברד היו מתיראים, והיה קצת צער לישראל, לכן לא בא בכלל לארץ גושן, וניצלו המצרים שם בזכות בני ישראל.

במכת ערוב כ' ומלאו בתי מצרים את הערוב "וגם האדמה אשר עליה", כ' בפנים יפות שחיה שאינה נמצאת בעירה ואינה מריחה את האדמה אשר עליה מאבדת את תקיפותה, עי' עירובין ס"א כלבא בלא מתא שב שנין ולא נבח, ועי' רש"י בכורות ט. ד"ה מעני, ולכן בא גם האדמה עמה כדי שיהיה להחיות התקיפות והעוז, ונמצא שגם מזג האויר השתנה ממקום למקום, וי"ל דלכך נקרא במשם מכת "ערוב" ולא מכות חיות וכדומה, כי חלק מהמכה היה עירוב מקומות ואויר.

דבר. [מפני ששמו ישראל רועי סוסים וחמורים במדבריות רחוק מבתיהם כדי שלא יהיו בבית ולקיים פריה ורביה, [תדב"א] לכן דוקא אותן שבשדות מתו ולא אותם שבבית], להורות שהע"ז של המצרים שהשתחוו לבהמתם והאמינו שיש כח עליון בהם, נתבטל לגמרי, להורות שכל הע"ז שבעולם הוא כולו שקר ועתידי להיבטל, ורק הקב"ה חי לעד ולעולמי עולמים.

ולא ימות מכל לבני ישראל דבר, כ' המהרי"ל דסקין זצ"ל שאפילו הבהמות הזקנות והחולות שהיו ראויות למות לא מתו כדי שלא יאמרו שזה דרך הטבע.

שחין. [לפי ששמו את בני ישראל לחום להם חמין ולרחוץ את המצרים וע"י מכת שחין לא היו יכולים לרחוץ], הוא המכה שבא על גופם של המצרים, וע"ז נאמר כל המחלה אשר שמתו במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך, וזה פעם הראשון שכ' ולא יכלו החרטומים לעמוד לפני משה מפני השחין כי היה השחין החרטומים ובכל מצרים, והראה להם הקב"ה שכל החכמות שלהם אינו שוה כלום, כי מכת המחלה יכול לפגוע כאו"א ורק הקב"ה הוא לבדו הרופא כל בשר [ואפשר שהקב"ה רימז ענין ההשתדלות שהמכה הגיעה ע"י פעולת משה אם פיח הכבשן].

ברד. [לפי שהוצרכו ישראל לנטות כרמים ולעבוד בפרדסים ואילנות, בא הברד ושיבר הכל], כאן ראו השגחה פרטיות על כל עשב ועשב, שכ' והפשטה והשעורה נכתה כי השעורה אביב והפשטה גבעול, והחטה והכסמת לא נכו כי אפילות הנה, ופרש"י בשם מדרש תנחומא כי אפילות "פלאי פלאות נעשו להם שלא לקו", [כדי שיהא למכת ארבה על מה לחול], שהלא נאמר ואת כל עשב השדה הכה הברד. עוד אמרו חז"ל שבדרך כלל אש ומים הם שני הפכים וכאן כ' ואש מתלקחת בתוך הברד, שעשו שלום ביניהם לעשות רצון קונם.

הגרי"ז מבריסק זצ"ל דייק בלשון הקרא ויהי ברד בכל ארץ מצרים על האדם ועל הבהמה ועל כל עשב השדה, שדוקא במקום שהיה יכול להזיק בא הברד אבל בחינם לא ירד הברד.

ארבה. [לפי שהוצרכו ישראל לעבוד בשדות לזרוע שעורים ופול עדשים, לכן בא הארבה ואכלו הכל], במדרש איתא א"ר יוחנן כיון שבא הארבה שמחו המצריים אמרו נקבוץ ונמלא מהם חביות, אמר הקב"ה רשעים במכה שהבאתי עליכם בה אתם שמחים, מיד ויהפוך ה' רוח ים חזקה מאוד, לא נשאר ארבה אחד, אפילו מה שהיו בקדירות ובחביות מלוחות פרחו והלכו להם, המוסר השכל בזה הוא רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום, הם חשבו לצבור ולעשות מן הארבה עסק גדול וברגע א' נהפך הגלגל.

בחתם סופר כתב דבר נפלא, כ' בארבה "ואכל את יתר הפלטה הנשארת לכם מן הברד", ולכאורה הוא מיותר שהיה יכול לכתוב ואכל את כל עשב הארץ, אלא הכונה הוא שהקב"ה זן ומפרנס מקרני ראמים עד בצי כנים, והקב"ה לא שלח את הארבה א"כ ידע שיהיה לכל או"א מהם לאכול די מחסורו במשך הזמן שהם נמצאים במצרים, וזה מה שמדייק הפסוק שהארבה נשלחו רק כדי שיהיה להם לאכול דהיינו את יתר הפלטה, וכיון שכן לא היה יכול לשלוח כל כך הרבה, ולכן כ' אח"כ ואחריו לא יהיה כן, וכי רש"י שבימי יואל היה יותר אלא שהיה שם הרבה מנין וכאן מין א', פי' שלא היה ניכר השגחת הבורא כ"כ שרק מספר מדוייק של ארבה נשלחו כפי מה שנשאר מעשב השדה.

מיוחד שיאמר את ההלל בנעימה המביא לידי דביקות ואהבת ה', ובר"ן מביא שאין זה כשאר קריאת הלל שהוא בתורת קורין אלא בתורת אומר שירה, וכן בליל הסדר יש לאמרו בנעימה ובשירה ולא במרוצה וכא' הרוצה כבר לילך לישון, כי עבודת אמירת ההלל גדול עד למאוד.

באמירת הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו יש לכוין שכששאר ישראל מודים לה' על כל הטוב שעשה עמהם הם זוכים שחסד ה' נמשך הלאה לכל השנה, כי לעולם חסדו וכן יכוין באמירת לא אמות כי אחיה ואספר מעשי קה, שיזכה לאריכת ימים ולא יהיה כרשע הדומה למת, רק אחיה כדי שאוכל לספר מעשי קה, וכן באמירת נשמת כל חי, יתאמץ בכל כוחו ליתן שבח והודאה להשי"ת שעד הנה עזר לו הקב"ה ולא יעזוב אותו לעולם.

ולא יזלזל באמירת הפיוטים בסוף ההגדה כי כולם הם שבחות להבורא ית"ש, ובזה מראה שבחו של כלל ישראל שאפילו אחר ארבע כוסות הם מתבוננים בגדולותו ית"ש בכל האופנים.

רבים נוהגין לומר שיר השירים אחר ההגדה, וכתב בספר שפתי צדיק אות ל"א שדוקא לאחר הסדר שכבר נתקדש הפה על ידי כל המצוות הלילה אפשר לומר שיר השירים כראוי, והביא מסוכה מ"ב: דקטן שאכל דגן מרחיקין מצואתו דכתיב יוסיף דעת וגו', מבואר שע"י מזון משיגים דעת, וע"י מזון דמצה נזדכך הדעת ויכולים להרגיש ניצוץ מדביקות של שיר השירים, ובכף החיים סימן ת"פ סקי"ב הביא בשם החיד"א שאמירת שיר השירים בליל הסדר תיקנו כי עת הזמיר הגיע וכל העולמות מאירים ומזהירים.

המהרי"ל הביא במנהגים שכיון שהוא ליל שימורים ומשומר ובא מן המזיקין [כמבואר בערבי פסחים בנוגע זוגות וכדומה], אין סוגרין

חושך. [במכת חושך באו להם תמונות זרות ומפחידות לפי שגרמו פחד ובעתה אצל בני ישראל]. יש בו לימוד גדול בשכר ועונש, כמו שאמרו חז"ל ולמה הביא עליהם את החושך, לפי שהיו בישראל רשעים ולא היו רוצים לצאת ומתו בשלשת ימי האפילה כדי שלא יראו המצרים במפלתם, ולשאר בני ישראל היה אור ומאיר להם הכסף וזהב של ביזת מצרים, לקיים הבטחת אברהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול.

כ' בכלי יקרא שאצל בני ישראל היה אור אפילו בלילה ורמז לדבר ולכל בני ישראל היה סופתי תיבות לילה, ואח"כ נאמר היה אור במושבכותם.
מכת בכורות. [כנגד מה שהרגו בישראל הנקראים בני בכורי ישראל, ונהרגו ג' מיני בכורות, בכור לאביו הוא יעקב שנוצר מטיפה ראשונה של יצחק, יצחק בכור לאמו שרה, ואברהם גדול הבית, אב המון גוים]. הקב"ה הבחין בין טיפה לטיפה, ואף שהמצריות היו מזנות והיו להן הרבה בכורות מאביהן, כולן מתו כי הקב"ה ידע מי הבכור, ואפילו ברחו מצרים בכל מקום שבעולם שהיו מתו, להורות על הענין אנא מפניך אברח, אי אפשר לברוח מהקב"ה.

בכל המכות לא כ' מכת קודם רק בכורות, לרמז מש"כ המדרש [שוחר טוב עה"פ למכה מצרים בכוריהם]. שהבכורים בעצמן הרגו את המצרים.

ביזת מצרים. וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאלום וינצלו את מצרים, כאן אנו רואים מגודל נפלאות הבורא, וכמש"כ במשלי [פרק י"ט]: רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום, הלא המצרים סבלו צרות רבות מבני ישראל, כי עד עשרה מכות היו המצרים ברומו של עולם ולא חסרו להם כלום, ובגלל בני ישראל באו כל הצרות על המדינה, וכבמפורש בפסוק ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ כי אמרו כולנו מתים, ועכ"ז כ' "וה' נתן את חן העם", להורות כי כל החשבונות שהאדם עושה כדי שימצא חן בעיני אנשים אינו מועיל כלום, אלא הכל מן השמים, וכן הבטיח הקב"ה למשה "ונתתי חן העם", ואיתא בתהלים [פ"ד, י"ב] חן וכבוד יתן ה' לא ימנע טוב להולכים בתמים.

ומצינו באסתר המלכה שאף שירקרוקת היתה, ולא בקשה דבר לעשות א"ע לראות יפה, אעפ"כ ותהי אסתר נשאת חן בעיני כל ראייה, וכן אמרה כמה פעמים [בימי פסח בשעת הסעודה] אם מצאתי חן לפניו, כי כל הפעולות שעשו שאר הנשים לא הועיל כלום רק מה שהקב"ה רצה שתמצא חן.

ולכן בלי פסח לוקחים כל הכלים החשובים כלי כסף וכלי זהב ומניחים על השולחן להראות חירות, וגם חשיבות נס זו, להשריש אמונה בליבנו שכל העיצות והתחבולות אינם מועילים כלום אם אין זה רצון הבורא ית"ש, ויש להתפלל ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם.

בשפ"א איתא כימי צאתך מארצ"מ אראנו נפלאות דהול"ל כיום, אלא הכונה שכל הימים שמספרים ביצ"מ מצטרפים ולפי סיפורו כמו"כ יזכה לראות נפלאות לעת"ל.

לע"נ

הרה"ח ר' פינחס בן הרה"ח ר' בנימין ביינוש חזנוניש זצ"ל

אשר הלך לעולמו לאחר שהזדבק בישורים קשים וקבלם באהבה בשב"ק פ"ר שמיני לסדר 'בקרובי אקדש' - מו ניסן תשנ"ז

לעיי"נ

האשה החשובה והכבודה מרת יהודית חנה מקסוול ע"ה בת

הר"ר שלמה וויט זצ"ל

נלב"ע כ"ז ניסן התשנ"ב

